

EGY VILÁGSZERVEZET TANULÁSI FOLYAMATA

Pap Kinga Marjatta

Evangelikus Hittudományi Egyetem
doktorandusz
E-mail: kuninga@gmail.com

DOI: 10.56037/978-963-380-281-6.20

Az evangélikusság világcsaládja, a Lutheránus Világszövetség 1947 és 2023 között összeállított tizenegy nagygyűlési énekgyűjteménye változatos képet mutat. A korábban teljességében még fel nem tárt forrásokat nemzetközi egyházpolitikai kontextusba helyezve vizsgáljuk a világszervezet önképének nyelvi és zenei eszközökben testet öltő változásait.

Kulcsszavak: tanulás / nagygyűlés / evangélikus / régió / törzsanyag

THE LEARNING PROCESS OF A GLOBAL ORGANISATION

The eleven global assembly hymnals published by the Lutheran World Federation between 1947 and 2023 depict a complex evolution process. Based on a novel analysis of the musical material across the full time span, the article looks at the development of Lutheran identities expressed through varied musical forms and languages. The historical process is embedded in a framework formed by contemporary church politics.

Keywords: learning / assembly / Lutheran / region / Kernlied

A Lutheránus Világszövetség énekgyűjteményei

A Lutheránus Világszövetség százötven tagegyházában ma 77,5 millió evangélikust kapcsol egybe:¹ a világ evangélikusságának több mint 90%-a tartozik ehhez a közösséghez. A világszervezet 1947-es alapítása óta hat-hétévente rendez nagygyűlést. A szervezet legmagasabb döntéshozatali fóruma egyhetes eseménysorozat, amelyen minden tagegyház képviselteti magát. Az LVSZ szinte minden nagygyűlésre önálló

¹ GREENAWAY–MUMIA 2023.

énekgyűjteményt bocsát ki, amely egyszerre igyekszik közvetíteni a lutheránus teológia központi elemeit, az evangélikus zenei hagyományok sokszínűségét, a nagygyűlés központi témáját és a házigazda régió zenei arculatát.²

1947 és 2023 között tizenegy énekgyűjtemény látott napvilágot, a vizsgált anyag ötszázharminc különböző zenei tételt tartalmaz tíz évszázadból, hetven nyelven. A 2023-as kötet aktív formálójaként lehetőségem volt végigkövetni a szerkesztés több mint két évig tartó munkafolyamatát és saját munkánkat kontextusba helyezni tájékozódni az elődök munkájáról. Az LVSZ-kötetek zenei anyagának részletes tárgyalását indokolja az is, hogy a gyűjtemények többsége – feltehetőleg a nagyszámú kortárs kompozíció szerzői jogi vonatkozásai miatt – nyilvánosan nem elérhető.

A gyűjtemények sora kezdetben egységes szerkesztői koncepciót követ.³ 1984-ig egymásra épülő kötetek követik egymást: az ismétlődő törzssanyag minden alkalommal új tételekkel egészül ki. A folyamatosságot az egységes címadás is kiemeli. A budapesti nagygyűlésre megjelent ötödik *Laudamus*-kiadásban zenitjére érő folyamatban 1990-ben fordulat következik. A curitibai füzet kizárólag új tételeket tartalmaz, az ezt követő gyűjtemények pedig mind egymástól független alkotások. A folyamat vizsgálata betekintést enged az evangélikus identitások⁴ és ökumenikus hangsúlyok alakulásába, ugyanakkor kitapintható a potenciálisan identitásképző funkciót hordozó, korszakhatárokon átívelő törzssanyag.⁵

A fő szempontokat tekintve kétdimenziós mátrixban⁶ végzett kvantitatív elemzés kirajzolja az egyes kötetek, illetve időszakok jellemző arányait.

Régiók	Repertoárcsoportok
Afrika	Gregorián eredetű és középkori énekek
Ázsia	Reformáció 1 ⁷
Észak-Amerika	Reformáció 2
Latin-Amerika és a karibi térség	A 18–19. századi „romantikus népiesség” énekei
Közép-Nyugat-Európa	A 20. század énekei
Közép-Kelet-Európa	Korunk énekei
Északi országok	Hagyományos, népi, illetve azonosítatlan eredetű énekek

² Vö. PAP 2024, 84. o.

³ Uo.

⁴ Vö. RIMMER–SCHUNK 2023.

⁵ Nemzetközi szakkifejezéssel: *Kernlied* (vö. JAANSON 2018).

⁶ A korszakhatárok részletes szakirodalmi háttérének bemutatására, illetve a mélyebb zenei elemzésre a jelen dolgozat keretei közt nincs mód.

⁷ A kezdeti időszak rétegezettsége okán indokolt a markáns evangélikus arculatot megalapozó törzssanyag kettébontása. A tervezett határvonal az 1704-es hallei énekeskönyv, így a Reformáció 2 már a jellegzetesen pietista és a felvilágosult racionalista énekszövegeket ötvözi a késő barokk dallamvilággal.

A kategorizálás külön kitér a dallam és a szöveg eredetének vizsgálatára, amennyiben azok eltérő kötődésűek. Néhány kötetben mutató, illetve himnológiai adat jelzi a fenti szempontokat – ezek hiányában egyéb rendelkezésre álló források szolgálták az azonosítás alapjául.

A területi arányok kivételesen érdekes vonatkozása az énekgyűjtemények nyelvi repertoárja. A kezdeti öt, majd sokáig hat nyelv használatát 1970-ben követte minőségi ugrás: az eviani kötet tizenkilenc, majd a következő, budapesti már harminc nyelven közölt tételeket. A legszélesebb nyelvi repertoár a 2003-as köteté. A kezdetben domináns német, angol és skandináv nyelvek időszakát követően megjelenik a világszövetség négy hivatalos nyelve, az angol, a német, a francia és a spanyol; a déli félteke számos kisebbségi nyelve ugyanakkor nem reprezentatív a világevangelikusság nyelvhasználatára nézve.⁸

Az egyes kötetek rövid elemzése

1947 Lund – gyakorlatias gyűjtemény

A Lutheránus Világszövetség alakuló nagygyűlésén használatos füzet harminchat verses ének tartalmaz öt nyelven. Az énekgyűjtemény több tekintetben eltér a későbbiektől: a rendelkezésre álló idő rövidege miatt amerikai, német, svéd és dán énekeskönyvekből átvett anyagot közöltek, kotta nélkül. Ekkor tehát még nem készültek énekelhető fordítások kifejezetten a gyűjtemény céljára.

Az evangélikusság történelmi útját leképezve a tételek 90%-a közép-nyugat-európai (német, kisebb mértékben angol, illetve francia) eredetű, két észak-európai és egy amerikai kivétellel. A későbbiekkel összevetve szembetűnő a dallamos angolszász anyag erős jelenléte: közülük *Az egyháznak a Jézus a fundámentuma* (ÚjRÉ 590) összesen hét gyűjteményben szerepel. A gyakorlatias kiadvány az énekszerzőkre vonatkozó utalásokat vagy egyéb jegyzékeket nem tartalmaz. Mivel az angolszász tételeket gyakran éneklük változó dallampárosítással, a kötet adatolása több esetben nem ad lehetőséget annak kiderítésére, hogy mely dallamváltozat hangzott a nagygyűlésen.

A világháború árnyékában létrejött találkozó az Evangélikus Világkonvent három korábbi találkozását követően lehetőséget adott a közösség megerősítésére. A nemrég még hadviselő felekként értelmezhető országokból érkező küldöttek között már tengerentúli, amerikai és ázsiai (Kína, India) résztvevőket is találunk, azonban a távolabbi régiók zenei képviselőire még néhány évtizedet várni kell.

⁸ Lásd a tanulmány függelékét.

Laudamus – „kis sorozat”⁹

„Az élő Ige a felelős egyházban” téma köré szervezett 1952-es hannoveri nagygyűlés az újjáépítés jegyében zajlott. A világszövetség történetében először kerültek nem lelkészi tagok a végrehajtó bizottságba, és már itt döntés született az ifúság későbbi bevonásáról. Noha a keleti blokkból arányában kevesebb résztvevő érkezett, több latin-amerikai és ázsiai egyház is képviseltette magát. Az afrikai kontinensről ekkor még csak missziói szervezetek megfigyelői vettek részt.

Az 1952-es Laudamus-kötet hetvenegy tételt tartalmaz három régióból, hat nyelven. A kötet a legfontosabb német korálok és az angolszász anyag (összesen hatvan közép-nyugat-európai tétel) mellett viszonylag sok észak-európai tételt is tartalmaz, ezzel tulajdonképpen leteszi a későbbi törzsanyag alapjait. Az énekek 70%-a újonnan került be a válogatásba. A lundi gyűjtemény egyetlen amerikai tételét (*Zengd Jézus nevét, zengd, világ* – ÚjRÉ 630 más dallammal) megőrizve továbbra is ez az egyetlen Európán kívüli zenei kontribúció.

A hannoveri gyűjtemény tételei között egy sor alapéneket találunk: a már említett *Az egyháznak a Jézus...* mellett az *Áll az Úristen temploma* (EÉ 288), a *Felséges Jézus* (EÉ 371) és az *Ó, maradj vélem* (EÉ 121) egyaránt 1984-ig minden egyes kötetben megtalálható. Az itthon református környezetben ismert *Úr lesz a Jézus mindenütt* (ÚjRÉ 251) négy megjelenésével a vizsgált korszak kezdeti szakaszának kedvelt darabja.

1957-ben a tízéves világszövetség első tengerentúli nagygyűlésére került sor Minneapolisban, „Krisztus megszabadít és egyesít” címmel. A hidegháborús feszültségek között, Ordass püspök nyitóbeszédével útjára indult nagygyűlésen először vettek részt afrikai egyházak hivatalos képviselői. Az énekgyűjtemény felépítése konzervatív, megerősíti a nemrég kialakult törzsanyagot. Hetvennégy tétele között négy új angol, illetve francia ének került be a továbbra is hatnyelvű anyagba. A gyűjtemény új eleme, hogy a verses énekeket követően a napi liturgiák rendjét is közli.

Az 1963-as helsinki nagygyűlés érzékeny időszakban és helyszínen hirdette meg a „Krisztus ma” üzenetét. A déli félteke erős képviselete mellett a megigazulás kérdésére koncentráltak. A nyolcvanhárom tételre hízott *Laudamus* továbbra is hat nyelven jelenik meg. Az énekeskönyv-szerkesztők Erkki Kansanaho későbbi püspök vezetésével ismét új megközelítést választottak: a korábbi tételeket szinte érintetlenül hagyva, a kötet végén közlik az új tételeket. Ezek közül egy reformáció korabeli német ének (*Komm in mein armes Herze*), további nyolc jellegzetes tétel a házigazda egyház zenei arculatát mutatja be.

⁹ Az 1952-től 1984-ig egységes címadású köteteken belül az első három különösen szorosan összefüggő részsorozatot képez.

A népi korálvariánsok kérdése fontos helyet foglal el az északi országok és a Baltikum evangélikus énektörténetében. Mint Lippus megállapítja, a népi korálvariáns a műzene és a spontán népzene határán álló zenei jelenség.¹⁰ Jelen dolgozat keretei közt a korszakbesorolás folyamán a végleges, népies (és nem a kiinduló, gyakran késő barokk) zenei forma alapján azonosítjuk e tételeket. A népies korálvariánsok nemzetközi repertoárban való továbbélése sajnálatos módon az énekgyűjtemények sorsszerkezetében bekövetkező irányváltás áldozatául esett – a már más szemléletű 1970-es kötet nem vitte tovább ezt az unikális anyagot.

1970 Evian – törzsanyag új színekkel

A korszak politikai csatározásai indokolták, hogy az először az NDK-ba, majd Brazíliába tervezett 1970-es nagygyűlés végül a franciaországi Evianban kapott helyet. Az „Elküldöttünk a világra” címet viselő találkozóon megválasztották a világszövetség első ifjúsági képviselőjét, de a kortárs témák és kihívások mellett a római katolikus – evangélikus párbeszéd is nagy hangsúlyt kapott.

Az 1970-es *Laudamus* anyaga a szerves kapcsolódás mellett minőségi előrelépést mutat a korábbi kötetekhez képest. Százhuszonhat tételt közöl tizenkilenc nyelven, tételeit pedig a hagyományos énekeskönyv-fejezetek tagolásához hasonló, újszerű beosztásban közli. Megjelenik az egyházi év szerinti tagolás, ami megnyitja az utat a kötet nagygyűlésen túlmenő felhasználása előtt.

Az előszóban az LVSZ-gyűjtemények történetében első alkalommal találkozunk részletes koncepcióismertetéssel. Az André Appel LVSZ-főtítkárral által jegyzett szöveg nevesíti a korábbi kötetek fő munkatársait, majd röviden jellemzi az ezek által kirajzolt evangélikus repertoár összetételét. Mint írja,¹¹ az „evangélikus énekkincs” fogalma alatt a klasszikus német éneksanyag mellett az angolszász, skandináv és finn korálok összességét szokás érteni. A német törzsanyag folyamatosan hangsúlyos szerepeltetése továbbra is indokolt, hiszen ezekből elérhetőek fordítások, számos tagegyház aktívan használja őket, és ezáltal a nemzetközi találkozókra részt vevők közös hagyományának részét képezik. Kifejezi ugyanakkor reménységét, hogy a hagyomány mellett az élő istendicséretet példázó tételek, az 1970-es kötet újdonságai nyomán néhány európai és észak-amerikai énekeskönyvbe is bekerülhetnek majd a „harmadik világ” énekei.

Földrajzi tekintetben az első egyéb Európán kívüli tételek, Európán belül pedig a közép-kelet-európai régió zenei megjelenése az 1970-es válogatás erénye. Számos

¹⁰ LIPPUS 1993, 72. o.

¹¹ *Laudamus* 1970, XVII–XVIII.

értékes közép-nyugat-európai új tétel mellett négy ázsiai, négy afrikai, egy latin-amerikai és öt közép-kelet-európai tétel a szerkesztők mérlege. A kevésbé jellegzetesen evangélikus térségek (Japán, Libéria) mellett elsőként közli a *Mfurahini*, *Haleluya* tanzániai húsvéti éneket, amely az azóta eltelt fél évszázadban beépült a német és az amerikai, valamint az északi országok evangélikus gyakorlatába.

Szerencsésnek mondható az első magyar énekközlés: *Nagy hálát adjunk* (EÉ 48).¹² A 16. század értékes tétele rövidített formában is kiegyensúlyozott szentháromsági dicséret, amelyet várhatóan a most készülõ ész evangélikus énekeskönyv is átvesz.¹³

Szintén 1970-ben közöltek először ész zenei tételt LVSZ-gyűjteményben. A *Ma annan oma siidame* (KLPR 320) Johann Caspar Schade német koráljának – eredeti címén *Mein Gott, das Herz ich bringe dir* – népi korálvariánsa. A szerkesztői döntés mögött a zenei indoklácson túl szimbolikus motivációt is sejthetünk. A hagyományosan nyugati orientációjú ország és benne az Észtsországi Evangélikus Egyház sorsát döntően befolyásolta az a tény, hogy az Észtszocialista Tanácsköztársaságot 1940. augusztus 6-án „saját kérésére” felvették a Szovjetunió tagjainak sorába. Így 1947-ben az exilegyház svédországi emigrációba kényszerült püspöke, Johan Köpp lehetett csak jelen az LVSZ alapító ülésén. Id. Jaan Kiivit érsek – állami szerepvállalástól sem mentes¹⁴ – nemzetközi erőfeszítéseinek eredményeként a hazai egyház csak 1963-ban csatlakozott a világszövetséghez. Így 1970-ben erős jelzésnek számított egy baltikumi evangélikus egyház akár zenei eszközökkel történő kiemelése.

1977 Dar es-Salaam – eltérő szem a láncban

A világszövetség hatodik nagygyűlésének útja első alkalommal vezetett az afrikai kontinensre. A „Krisztusban – új közösség” címet viselő tanzániai gyűlés résztvevőinek 40%-a érkezett a fejlődő országokból, és elérték a női küldöttek korábban kitűzött egynegyedes arányát is. A teológiai megközelítésben tárgyalt társadalmi és etikai aspektusok felszínre hozták a megbékélt sokszínűség azóta központi jelentőséget nyert fogalmát a világszövetség önértelmezésében.

Mint Riitta Virkkunen írja a nagygyűlés zenei életéről beszámoló elemzésében,¹⁵ az ünnepi lendületével megragadó éneklés és istentiszteleti élet a nagygyűlés

¹² Az 1970-től kezdődő kötetek sorában összesen hat magyar eredetű tétel található: három korál (EÉ 48, 432, 365), egy dal (*Mily gyönyörűség* – 133. zsoltár) és két gyermekének (EÉ 546, 536).

¹³ *Laulude tervi[k]nimekiri. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik*. <https://eelk.ee/uus-lauluraamat/laulude-tervinimekiri/>. (Megtekintés: 2024. február 19.)

¹⁴ Id. Kiivit 1948-tól, több püspöktársához hasonlóan egyházvezetői megbízásával párhuzamosan működött az NKVD/KGB ügynökeként.

¹⁵ KORTEKANGAS et al. 1978, 27–30. o.

névjegyévé vált. A gyülekezetlátogatások mellett a helyi liturgikus hagyományok szerint szuahéli nyelven tartott nyitó és záró istentisztelet és a vendégkórusok részvételével zajló esti áhítatok a házigazda régió zenei bemutatkozását is szolgálták. A kora reggeli, soknyelvű úrvacsorás alkalmakon és a plenáris munkát indító reggeli áhítatokon – feltehetőleg az 1970-es – *Laudamus*-gyűjteményből hangoztak az evangélikus világcsalád közös énekkincsét tükröző tételek.

Trajtler adatsorában ugyanakkor forrásként szerepel a „dar es salaami füzet”,¹⁶ tehát ha nem is önálló énekgyűjtemény, de praktikus kiadvány mindenképpen került a nagygyűlési résztvevők kezébe.

1984 Budapest – énekeskönyv kicsiben

Így érkezünk el az 1984-es budapesti nagygyűlésig és a *Laudamus* ötödik kiadásáig. „Krisztusban reménységgel a világért” – szöveg az 1984-es budapesti nagygyűlés témája. Ez az előremutató reménység zenei területen is jól tetten érhető.

Több jel mutat arra, hogy az 1984-es *Laudamus* a „nagy sorozat” megkoronázása. A harminc nyelven közölt százötven tételből álló, jól adatolt gyűjtemény részletgazdagsága, fejezeteinek felépítése, a korábbinál árnyaltabb tematikus, földrajzi és repertoárbeli tagoltság mind arra mutat, hogy már-már egy kisebb méretű hagyományos énekeskönyvet tartunk a kezünkben. A fejezetbeosztást áttekintve láthatjuk, hogy egy (egyébiránt nyári, tehát ünnepközi időszakban zajló) nagygyűlés liturgiáin való felhasználáson messze túlmutató válogatás kerül elénk. Az 1970-es témasort tovább finomító, igényes fejezetrend és a részvételt segítő rubrikák és konkordanciák a magyar olvasó számára mintha az EÉ és a GyLK összesített tartalomjegyzékét idéznék.

Magyar forrásokban a *Laudamus* 1970 és a *Laudamus* 1984 vonatkozásában egyaránt találkozhatunk Trajtler Gábor egyedüli (!) szerzőként való feltüntetésével, ez azonban hibás adat. Trajtler oroszulról vállalt a nagygyűlés zenei munkájának előkészítésében és megvalósításában, de a nemzetközi énekgyűjtemény szerkesztésében való részvétele nem dokumentált. Bizonyosan történt oda-vissza hatás, hiszen az 1981 márciusában útjára bocsátott (hivatalosan 1983. február 20-tól használatba vett) énekeskönyv és a nagygyűlési énekgyűjtemény összeállításának végső fázisa szinte egybeesett.

¹⁶ TRAJTLER 2009.

1990 Curitiba – irányváltás

Az 1984-es *Laudamus* tartalmass voltát mutatja az is, hogy a következő nagygyűlésre ezt kiegészítő füzetet állítottak össze: az első latin-amerikai helyszínű találkozóra készült kiadvány negyvenkilenc tétele 100%-ban új zenei anyagot tartalmaz azzal a céllal, hogy azt az előző kötetel együtt használják. Az énekanyagban előforduló tizenhét nyelvből tizenkettő nem szerepelt még korábban, így valóban unikális összeállításnak lehetünk tanúi. A nyelvi repertoár nemcsak a házigazda latin-amerikai régió, de az afrikai és az ázsiai régió kevésbé ismert nyelveit (pl. oromó, szaisziat) is felmutatja.

A gyűjtemény azóta komoly nemzetközi utat bejáró tételei közé sorolható a braziliai portugál nyelvű *Az Úr szent nevét* (ZÉ 155), amely Bodrog Miklósnak az eredetiltől eltérő tartalmú szövegével várhatóan a megújuló *Evangélikus énekeskönyv* első latin-amerikai tétele lehet.

1997 Hongkong – kerek évforduló új színekkel

A világszövetség ötvenéves fennállását „Krisztusban – tanúságtételre elhívtak” címmel az ázsiai kontinensen ünnepelhette a közösség. Az egy héttel a kínai fennhatóság visszaállítása után létrejött találkozó ismét különleges politikai légkörben zajlott. A súlyponti témák között szerepelt a *Közös nyilatkozat* tagedyházak általi jóváhagyása. Az ökumenikus részvétel mellett az is figyelemre méltó, hogy a női és férfi küldöttek aránya első ízben közelített egymáshoz.

A jubileum zenei anyaga a korábbi hagyományokkal szakítva teljesen új összeállítású. A huszonöt nyelven közölt ötvenkilenc tétel több mint négyötöde újonnan került be a válogatásba, a gyűjtemény egyharmada ázsiai tétel. Közülük kiemelkedik a világszövetség ötvenedik születésnapjára rendelt *God, who made the stars of heaven*. Az ének középpontjában a Szentháromság három személyének kapcsolata áll. A kortárs megfogalmazásban is ősi keresztény képek sora tárul elénk – Isten a csillagok alkotója, a népek világossága, az újat teremtő egység forrása.

2003 Agape – nemzetközi ökumenikus repertoár

A kanadai Winnipegben zajlott nagygyűlésre készülve a szerkesztők széles körű használatba kerülő énekgyűjteményt álmodtak meg. A biblikus konkordanciával és liturgikus funkció szerinti jegyzékkel ellátott, minden tételt legalább két hivatalos nyelven is tartalmazó válogatás negyvenkét (abból tizennyolc új) nyelven közölt anyaga jellegzetesen ökumenikus: az evangélikus tételek mellett ortodox, anglikán, református és katolikus, valamint a taizéi és az Iona-közösség zenei anyagából merítő tételek egyaránt megtalálhatók benne. A sokoldalú felhasználási lehetőség

előnyei mellett ugyanakkor kérdéseket vet fel, hogy a válogatás zenei anyaga alapján már nem azonosítható egyértelműen az evangélikus teológiai karakter, nem a világközösség zenei történetének emblematikus tételei formálják a kötet arcélét.

A magvas gyűjtemény értékeit kihasználható a következő nagygyűlésre nem készült újabb énekeskönyv: a *Koinonia* kiegészítő kötet liturgikus szövegeket hoz a négy hivatalos nyelven.

2017 Windhoek – kontextuális énekgyűjtemény

A reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóján ismét a dinamikusan növekvő evangélikus egyházak kontinensén, Afrikában gyülekezett a nagygyűlés közössége. Az „Isten kegyelméből szabadon” reformátori főtémáját három altéma (A megváltás nem bocsátható áruba; Az ember nem bocsátható áruba; A teremtés nem bocsátható áruba) keretében értelmező közösség gazdag zenei életét erősen színezte a házigazda régió hagyománya. A hatvankilenc verses éneket tartalmazó kötet 90%-a új, egyharmada afrikai illetőségű tétel.

A nagygyűlés kiemelkedő eseménye volt a reformáció kezdetére visszatekintő ünnepi istentisztelet. A kiemelt liturgia gerincét néhány erős LVSZ-alapének adja: *Erős vár* (EÉ 254), *Jer, dicsérjük Istent* (EÉ 40), *Áldjad, én lelkem* (EÉ 57). A válogatást a nemzetközi repertoár újkeletű kedvencei – népi(es) eredetű dallamok, illetve a 20. század és korunk részben alkalmi szerzeményei – teszik teljessé, míg saját régióink hiányzik a sorból.

2023 Krakó – az újdonság egyesítő ereje?

2023-ban az egység került a nagygyűlés középpontjába: „Egy test, egy Lélek, egy reménység” – utalt a főcím az Efezusi levél negyedik fejezetére. A kötet nyolcvannégy tételének több mint 70%-a új, most először LVSZ-kötetben szereplő anyag: sok esetben nem is szükségképpen jellegzetesen evangélikus környezetből származó tétel. A német korálanyagból két jellegzetes LVSZ-alapének, Luther *Erős vár* himnusz és az *Áldjad, én lelkem* mellett a tematikus kapcsolódás okán az *Adj békét a mi időnkben* (EÉ 291) fért bele a gyűjteménybe.

„Létező logika, hogy a nagygyűlés népe azáltal válik közösséggé, ahogyan együtt teszik magukévá az új tételeket, mindazonáltal ez kevéssé tükrözi az otthonosság és a közösségbe való hazaérkezés élményét.”¹⁷ A zenei elődökkel való szerves összekapcsolódás jegyében sikerült most már eredeti nyelven visszaemlíteni egy tételt a

¹⁷ Vö. PAP 2024, 84. o.

népi korálvariánsok sorából (*Jesus armon soi*), amely a záró istentisztelet úrvacsorai énekeként nagy figyelmet keltett.

Összegzés

A világszövetség népe mögött álló hetvenhat éves tanulási folyamat számos érdekes kérdést vet fel. Vajta Vilmos nyomán megállapíthatjuk,¹⁸ hogy az ifjú-, majd felnőtt-kort elért világszövetséget a tagegyházakon kívül és belül sokan akarták tanítani. Az egyszerre ekkleziológiai közösség (*communio*) és jogi formát öltő emberi szervezet kettős természete a koronként változó teológiai hangsúlyok között árnyalja a világszövetség énekgyűjteményekben konkrét testet öltő önértelmezését.

A meg-megújuló szerkesztési folyamat egyfajta önismereti munkaként kíséri a földrajzi és társadalmi tekintetben egyre inkluzívabb, ökumenikus irányban nyitott közösség útját. A kötetekbe bekerülő tételek szempontrendszere, himnológiai fogalmakkal élve a gyülekezeti (nagygyűlési) ének definiálása minden korban újra elvégzendő feladat.

A zenei korpusz alapján további vizsgálat célját képezi a törzsanyag és az egyes énekek identitásképző funkciójának kérdésköre. Van-e olyan tétel, amely szinte minden kötetben szerepel – amely nélkül evangélikus világszövetségként nem lennének azok, akik? De ugyanezt a kérdést érdemes feltenni a Magyarország Evangélikus Egyház szintjén is: melyek azok az énekek, amelyek nélkül a jövőben sem lehetünk magyarországi evangélikusok?

Függelék

Az LVSZ-énekgyűjteményekben szereplő nyelvek jegyzéke

angol	csicseva	görög
arab	dán	guaráni
bikol	észt	haja
brazíliai portugál	fárszi	hausza
cseh és szlovák külön	finn	héber
cseh/szlovák (egyházi cseh)	francia	hindi
	gael	holland

¹⁸ VAJTA 1983.

ibó	lingala	spanyol
indonéz	litván	svéd
izlandi	magyar	szaisziat
japán	malagázi	szanszkrit
jávai	maori	szitszvána
joruba	mungaka	szoahuku
kameruni	ndonga	szothó
karnatikus tamil	német	tagalog
kínai (mandarin)	norvég	tamil
(ki)szuahéli	nyandzsa	telugu
kongói	oromó	tvi
koreai	orosz	urdu
kpelle	osikvandzsama	vietnámi
lakota	osivambo	xhosza
latin	pidzsin	xitszva
lengyel	portugál	zulu
libériai	sona	

Bibliográfia

Rövidítések

EÉ = *Evangélikus énekeskönyv. A Magyarországi Evangélikus Keresztyén Egyház énekeskönyve.*

Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1981.

GyLK = *Evangélikus istentisztelet. Gyülekezeti liturgikus könyv.* Luther Kiadó, Budapest, 2007.

KLPR = *Kiriku laulu- ja palveraamat.* EELK Konsistoorium, Tallinn, 1992. (Az észet evangélikus énekeskönyv)

ÚjRÉ = *Református énekeskönyv.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2022.

ZÉ = *Zarándokének.* Mevisz – Luther Kiadó, Budapest, 2010.

A Lutheránus Világszövetség énekyűjteményei

Hymnal for the Assembly. Lutheran World Federation. June 30 – July 6. Lund – Sweden.

Håkan Ohlsson, Lund, 1947.

Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. 1. kiad. Hanover, 1952.

Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. 2. kiad. Minneapolis, 1957.

Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. 3. kiad. Helsinki, 1963.

Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. 4. kiad. Evian, 1970.

Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. 5. kiad. Budapest, 1984.

- Supplement to Laudamus. Hymnal for the Lutheran World Federation. Eighth Assembly 1990.* Lutheran World Federation, Geneva, 1990.
- In Christ – Called to Witness. Assembly Worship Book. Ninth Assembly Hong Kong 1997.* Lutheran World Federation, Geneva, 1997.
- HAMILTON, Maggie – JUSSILA, Päivi (szerk.): *Agape. Songs of Hope and Reconciliation.* Oxford University Press – Lutheran World Federation, Oxford, 2003.
- JUSSILA, Päivi – RAMSHAW, Gail (szerk.): *Koinonia. Services and Prayers.* The Lutheran World Federation, Geneva, 2004.
- International Worship Planning Committee (szerk.): *Worship, Bible Studies and Hymns. LWF Twelfth Assembly, Windhoek, Namibia, 10–16 May 2017.* The Lutheran World Federation, Geneva, 2017.
- Global Commemoration of the Reformation.* Sam Nujoma Stadium. Windhoek, Namibia. 14 May 2017. The Lutheran World Federation, Geneva, 2017.
- WITT, Tom – PAP, Kinga Marjatta – LANGE, Dirk (szerk.): *Reconciled and Renewed Assembly Worship. LWF Thirteenth Assembly Krakow, Poland 13–19 September 2023.* The Lutheran World Federation, Geneva, 2023.

Szekunder irodalom

- GREENAWAY, Christine – MUMIA, Pauline (szerk.): *From Windhoek to Kraków. 2017–2023 six-year report.* Lutheran World Federation, Geneva, 2023. Web: <https://lutheranworld.org/sites/default/files/2023-09/2023A%20-%20Windhoek-Krakow%20report%20EN.pdf> (Letöltés: 2024. február 9.)
- JAANSON, Mart: Luterlikest tuumiklauludest. *Kirik & Teoloogia*, 2018. november 8. <https://kjt.ee/2018/11/luterlikest-tuumiklauludest/> (Megtekintés: 2024. április 25.)
- KORTEKANGAS et al. (szerk.): *Uusi yhteisö Kristuksessa. Luterilaisen maailmanliiton VI yleiskokous Dar es Salaamissa 13–26. 6. 1977.* Kuopion tuomiokapituli, Kuopio, 1978.
- LIPPUS, Urve: The Tradition of Folk Hymnsinging in Estonia and an Introduction to the Estonian-Swedish Collections of Hymn Variants. *IAH Bulletin 21*, 1993. 68–80. o. Web: <https://iah-hymnologie.de/download/iah-bulletin-21-1993/> (Letöltés: 2024. február 10.)
- PAP Kinga Marjatta: Budapesttől Krakkóig. Közép-kelet-európai körkép a Lutheránus Világszövetség teológiai és szervezeti hangsúlyairól 1984–2023. 2. rész. *Lelkipásztor*, 99. évf. 2024/2. sz. 81–89. o. <https://doi.org/10.61894/LP.2024.99.1.1>
- RIMMER, Chad – SCHUNK, Rivka (szerk.): *Now There Are Varieties. A Study Document On Lutheran Identity In The Global Lutheran Communion.* The Lutheran World Federation, Geneva, 2023. Web: <https://lutheranworld.org/sites/default/files/2023-09/01566%20Lutheran%20Identity%20FA%20-%20Digital.pdf>. (Letöltés: 2024. április 25.)
- TRAJTLER Gábor: Evangélikus énekeskönyv 1982. *Lelkipásztor különszám*, 2009. február. 20–45. o.
- VAJTA, Vilmos: *From generation to generation. The Lutheran World Federation 1947–1982.* The Lutheran World Federation, Geneva, 1983.